

“Migrende 24 Saatlik Yaşam Kalitesi Ölçeği”nin Türkiye’deki Geçerlik ve Güvenirliği

The Reliability and Validity of Turkish form of “The 24-Hour Migraine Quality of Life Questionnaire”

Fatma İLTUŞ,^a
Dr. Ayfer KARADAKOVAN^b

^aAcil Servis,
İzmir Atatürk Eğitim ve
Araştırma Hastanesi,
^bİç Hastalıkları Hemşireliği AD,
Ege Üniversitesi
Hemşirelik Yüksekokulu, İZMİR

Geliş Tarihi/Received: 20.02.2008
Kabul Tarihi/Accepted: 12.06.2008

Bu çalışma Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü İç Hastalıkları Hemşireliği Anabilimsel yüksek lisans tez çalışması olarak yapılmıştır. Çalışma 07.09.2007 tarihinde “4. Uluslararası, 11. Ulusal Hemşirelik Kongresi”nde poster bildirisi olarak sunulmuştur.

Yazışma Adresi/Correspondence:
Fatma İLTUŞ
İzmir Atatürk Eğitim ve
Araştırma Hastanesi, Acil Servis,
İZMİR
fatmailtus@yahoo.com

ÖZET Amaç: Migren tanısı almış bireylerin, migren baş ağrısı başladıktan sonra aldıkları migren ilacının ilk dozundan sonraki 24 saatlik süre içerisinde yaşam kalitelerindeki değişimleri belirlemek amacıyla geliştirilmiş “Migrende 24 Saatlik Yaşam Kalitesi Ölçeği”nin Türk toplumu için geçerlik ve güvenilirliğini incelemektir. **Gereç ve Yöntemler:** Araştırma kapsamına, çalışmaya katılmayı kabul eden 85 migren tanısı almış birey alınmıştır. “Migrende 24 Saatlik Yaşam Kalitesi Ölçeği”nin dil eşdeğerliğinin sağlanması için Türkçe’ye çevirisi, geri çevirisi ve ön uygulaması yapılmıştır. Ölçeğin kapsam geçerliğini sınamak için 12 uzmandan görüş alınarak gerekli değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin zamana göre değişmezliğini sınamak için test- tekrar test uygulaması, iç tutarlılığını sınamak için madde ve faktör analizi yapılmıştır. **Bulgular:** Ölçeğin zamana göre değişmezliğini sınamak için yapılan test- tekrar test uygulamasının sonucunda doğrusal yönde güçlü ilişki elde edilmiştir ($r=0.84$; $p=0.00$). Ölçeğin iç tutarlılığını sınamak için Cronbach Alpha katsayısı saptanmıştır. Ölçeğin tümü için elde edilen Cronbach Alpha değeri 0.90 olarak bulunmuştur. Madde analizi sonucunda hiçbir madde ölçekten çıkarılmamıştır. Ölçeğe uygulanan faktör analizi sonucunda ölçeğin toplam varyansının %71.65’ini açıklayan beş faktör elde edilmiştir. Kaiser-Meyer Olkin (KMO) katsayısı 0.86 ve Barlet testi sonucu $X^2=561.043$; $p=0.00$ olarak bulunmuştur. **Sonuç:** Sonuç olarak; “Migrende 24 Saatlik Yaşam Kalitesi Ölçeği” Türk toplumu için yeterli güvenilirlik ve geçerliğe sahip bir ölçek olarak tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Migren, yaşam kalitesi, güvenilirlik ve geçerlik

ABSTRACT Objective: The aim of this study was to examine validity and reliability of Turkish form of “The 24-Hour Quality of Life Questionnaire”. This questionnaire measures the decrement in the quality of life during 24 hours after taking a Migraine headache medication. **Material and methods:** Sampling group of the study included 85 patients with migraine headaches. Forward and backward translation procedure and pretest was made for translation equivalency and linguistic adaptation. The scale was examined by 12 experts to verify its content validity. According to expert’s suggestion modifications was made. In order to estimate instrument stability between different occasions test- retest reliability was performed. To determine the internal consistency for the questionnaire estimated item-total point reliability and factor analyses. **Results:** In order to estimate instrument stability between different occasions test-retest reliability was performed and it has seen that there was a strong and linear correlations between measures ($r=0.84$; $p=0.000$). The Cronbach Alpha coefficient of the questionnaire was 0.90. Item-total point reliability was found to be between in the item analysis it has seen that the item-total correlation coefficients of scale ranged from 0.45-0.75 and none of the items of scale was deleted. At the result of the factor analysis of the scale 5 factors which can account for 71.65% of total variance of test score was obtained. Kaiser-Meyer Olkin (KMO) coefficient was 0.86 and Barlet test result was $X^2=561.043$; $p=0.00$. **Conclusion:** As a result it has found that “The 24-Hour Quality of Life Questionnaire” was a sufficiently valid and reliable instrument in Turkey.

Key Words: Migraine, quality of life, reliability validity

Baş ağrısı, insanların en sık yaşadığı ağrı türlerinden birisidir. Erkekler, kadınlar ve çocuklar baş ağrısından yakınır. Yaşamları boyunca insanların yaklaşık %93'ü en az bir kez baş ağrısı deneyimler. Bu kişilerin çoğunda gerilim tipi baş ağrısı veya migren gibi tekrarlayan baş ağrısı türleri vardır.¹⁻³

Migren otonomik, gastrointestinal ve nörolojik türde çeşitli kombinasyonları olan primer ve periyodik bir baş ağrısı bozukluğudur. Dünyada en sık disabiliteye neden olan hastalıklar arasındadır.⁴⁻⁶

Baş ağrısı yoğun strese yol açabilir, günlük yaşam fonksiyonlarını olumsuz etkileyebilir; aile yaşamında değişikliğe, sosyal aktivitelerin iptal edilmesine, işgücü kaybına ve üretkenliğin azalmasına neden olur.^{2,6}

Doğru izlem ve uygun müdahaleler yapıldığı takdirde ataklar arasındaki sürenin uzatılması mümkün olabilir. Tetikleyici etkenler belirlenerek, hastanın bunlardan uzak durması sağlanabilir ve hastanın ağrı algılaması, anksiyetesi azaltılabilir.

Yaşam kalitesi ölçümleri, migren ve tedaviye yanıtının değerlendirilmesinde artan bir öneme sahiptir.⁷ Hastalığın hastalara getirdiği yükün etkilerinin belirlenmesinde, klinik sınıflama ve uygulamalardaki sonuçların ölçümünde, belirlenen tedavinin sonuçlarının en iyi şekilde ortaya konulmasında, hastalığın çeşitli kategorilerine özel yüklerin belirlenmesinde kullanılabilmesinden dolayı baş ağrısında yaşam kalitesi ölçümleri özel bir yer tutar.⁸ Tüm bu bilgiler migrenli bireylerin yaşam kalitesinin artırılmasında yaşam kalitesi ölçümünün önemini ortaya koymaktadır.

Bu araştırma, migrenli bireylerin migren atakları sırasındaki yaşam kalitesini kısa dönemli olarak ölçen "The 24-Hour Migraine Quality of Life Questionnaire"^{9,10} - "Migrende 24 Saatlik Yaşam Kalitesi Ölçeği" nin Türk toplumu için geçerlik ve güvenilirliğini belirlemek amacıyla tanımlayıcı ve metodolojik bir çalışma olarak yapıldı.

GEREÇ VE YÖNTEMLER

Migrende 24 Saatlik Yaşam Kalitesi Ölçeği, 1995 yılında Santanello ve Hartmaier tarafından gelişt-

rilmiştir. Ölçekte Migren semptomları, Duygular-Endişeler, Çalışma Fonksiyonelliği, Sosyal Fonksiyonellik, Enerji- Canlilik başlıkları altındaki yaşam kalitesi alanlarını kapsayan 15 madde bulunmaktadır. Ölçekteki maddeler, 7 basamaklı dereceleme yöntemiyle puanlanmaktadır. Her bir maddeden en az 1 en çok 7, her bir yaşam kalitesi alanından en az 3 en çok 21 alt puan alınabilmektedir. Toplam puan minimum 15, maksimum 105'tir. Bireyin ölçekten aldığı puanlar ne kadar yüksek ise bireyin yaşam kalitesinin o oranda yüksek, puan ne kadar düşük ise yaşam kalitesinin o oranda düşük olduğunu ifade etmektedir (Şekil 1).^{9,10}

"Migrende 24 Saatlik Yaşam Kalitesi Ölçeği" nin Türk toplumuna uyarlanmasının ilk aşamasında dil eşdeğerliğinin sağlanmasına yönelik çalışmalar yürütüldü. Dil eşdeğerliğinin sağlanması için orijinali İngilizce olan ölçeğin, Türkçe'ye çevirisi, geri çevirisi ve ön uygulaması yapıldı.

Kapsam geçerliğini sınamak için; Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu'ndan bir öğretim üyesi profesör, İzmir Atatürk Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nden bir nöroloji profesörü doktor, iki nöroloji doçenti doktor, iki uzman hemşire, bir uzman psikolog ve beş nöroloji uzmanı doktor olmak üzere, 12 uzmandan ölçeğin içeriğinin yeterliği ve anlaşılabilirliği ile ilgili görüşleri alınarak gerekli değişiklikler yapıldı.

Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Etik Kurulu ile İzmir Atatürk Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nden onay alındıktan sonra Baş ağrısı polikliniğine başvuran migren tanısı almış 85 hastayla araştırma gerçekleştirildi. Çalışmaya, gönüllülük esasına göre katılmayı kabul eden hastalardan bilgilendirme sonrası sözlü ve yazılı izin alındı.

Ölçeğin zamana göre değişmezliğini sınamak için hastalara 2-6 hafta ara ile test- tekrar test uygulaması yapıldı.

Güvenirlilik ölçümlerinde, ölçeğin iç tutarlığını saptamak için Cronbach Alpha katsayısı saptaması ve madde analizleri yapıldı.

Geçerlik ölçümlerinde kapsam geçerliğinin yanı sıra doğrulayıcı faktör analizi ve temel bileşenler tekniği kullanıldı.

Migren baş ağrınız için kullandığınız ilaçların ilk dozunu aldıktan sonraki 24 saat içinde zamanınızın ne kadarında: (Lütfen her soru için bir kutucuk işaretleyiniz)

1. İşğe ve/veya gürültüye karşı hassasiyetiniz artar
2. Bulantınız olur
3. Zonklayıcı baş ağrınız olur
4. Migren baş ağrılarınız olduğu için moraliniz bozulur
5. Fiziksel olarak rahatsız hissedersiniz
6. Aldığınız migren ilaçlarınızın migrenle ilgili belirtilerinizi geçirmeyeceğinden endişelenirsiniz

Migren ilacınızın ilk dozunu aldıktan sonraki 24 saat içinde migren ağrınız ve eşlik eden belirtiler zamanınızın ne kadarında aşağıdakileri yapma becerilerinizi kısıtlar: (Lütfen her soru için bir kutucuk işaretleyiniz)

7. Normal günlük işlerinizi yapabilmeyi (ev işleri, ev dışındaki işler, okul işleri)
8. Dikkatinizi sürdürebilmeyi
9. Makine veya motorlu araç kullanmayı (evdeki aletler ve işyeri araçları dahil)
10. Yaşamdan zevk almayı

Migren ilacınızın ilk dozunu aldıktan sonraki 24 saat içinde migren ağrınız ve eşlik eden belirtiler sizi aşağıdaki maddeler yönünden ne kadar olumsuz etkiler: (Lütfen her soru için bir kutucuk işaretleyiniz)

11. Size yakın olan insanlarla ilişkileriniz
12. Diğer insanlarla ilişkileriniz
13. Enerji seviyeniz
14. İyi bir gece uykusu geçirebilmeniz
15. Ruh haliniz

Puanlar	1-10. maddelerin puanlanması	11-15. maddelerin puanlanması
1	Zamanımın tamamında	Çok büyük ölçüde
2	Büyük kısmında	Büyük ölçüde
3	Anlamlı bir kısmında	Oldukça
4	Bir kısmında	Orta derecede
5	Küçük bir kısmında	Biraz
6	Çok küçük bir kısmında	Çok az
7	Hiçbir zaman	Hiç

ŞEKİL 1: Migrende 24 saatlik yaşam kalitesi anketi (Migrende 24 Saatlik Yaşam Kalitesi Anketi, migren baş ağrılı olan hastalarda kısa süreli yaşam kalitesini izlemek amacıyla kullanılabilmektedir. Anket, migren baş ağrısı ilacı alınmadan sonraki 24 saat süresince yaşam kalitesindeki azalmayı ölçmektedir).

BULGULAR

Çalışmaya katılan 85 migrenli bireyin yaş ortalaması 34,7 yıl olup, kadın/erkek oranı: 79/6 olarak bulundu. Hastaların ağrılarının başlama yaşı 7-47 arasında olup, migrenle geçirilen yıl ortalaması 9,8'dir. Hastaların yaşadıkları en şiddetli migren ağrısının vizüel analog skala (VAS) ile değerlendirilen şiddetinin ortalaması 9.8 ve en son yaşanan migren atağının şiddetinin ortalaması 7.4 olarak bulundu. Çalışmaya katılan hastaların tanımlayıcı özellikleri Tablo 1'de verilmiştir.

Araştırmaya katılan migrenli bireylerin tüm ölçekten aldıkları puan en düşük 18.00 ve en yüksek 105.00, tüm ölçeğin puan ortalaması ise 41.67 ± 17.32 olarak elde edildi.

Zamana göre değişmezliğin belirlenmesi için yapılan test- tekrar test istatistiklerinde ölçeğin 2-6 hafta ara ile iki kez uygulanması sonucunda önemli düzeyde ilişki belirlendi ($r=0.84$; $p=0.000$).

Ölçeğin alt boyutlarının zamana göre değişmezliğini test etmek için yapılan korelasyon analizi sonuçlarına göre "Migren Semptomları" alt boyutunun test- tekrar test korelasyon katsayısı 0.63, "Duygular-Endişeler" alt boyutunun 0.79, "Çalışma Fonksiyonelliği" alt boyutunun 0.68, "Sosyal Fonksiyonellik" alt boyutunun 0.83, "Enerji-Canlılık" alt boyutunun 0.75 olarak bulundu. Tüm alt boyutlardan elde edilen korelasyon katsayıları arasında önemli düzeyde ilişki saptandı.

Ölçeğin iç tutarlılığını belirlemede Cronbach Alpha katsayısı hesaplaması ve madde ana-

TABLO 1: Hastaların tanımlayıcı özellikleri.

Tanıttıcı bilgiler	Sayı	%
Eğitim durumu		
Okur-yazar	2	2.4
İlkokul	42	49.4
Ortaokul	10	11.8
Lise	15	17.6
Üniversite	16	18.8
Çalışma durumu		
Çalışan	31	36.5
Çalışmayan	54	63.5
Ağrı Atağı Sıklığı		
Ayda birden az	15	17.6
Ayda 1-4 Kez	46	54.1
Haftada birçok kez	22	25.9
Günde birçok kez	2	2.4
Migren Ağrılarının Ev-İş Yaşantılarına Etkisi		
İşime devam ederim	3	3.5
İşe dikkatimi veremem	49	57.6
İşlerimi iptal ederim	33	38.8

lizleri yapıldı. Ölçeğin tümünün Cronbach Alpha katsayısı 0.90 olarak bulundu (Tablo 2). Alt boyutlar ve ölçeğin tümüne ait Cronbach Alpha katsayılarının tutum ölçekleri için kabul edilebilir düzey olan 0.70'ten daha yüksek olması "Migrende 24 Saatlik Yaşam Kalitesi Ölçeği"nin iç tutarlılığı yeterli bir ölçek olduğunu göstermektedir.

Madde analizi sonucunda; ölçekteki her bir maddenin, toplam puan ile korelasyonu 0.45-0.75 arasında; ölçekteki her bir maddenin, ait olduğu alt boyut toplam puanı ile korelasyonu 0.76-0.87 arasında ve her bir ölçek alt boyut toplam puanının, ölçek toplam puanı ile korelasyonu 0.73-0.83 ara-

sında puan almıştır. Tüm maddelerin puanları göz önüne alındığında ölçeğin madde- toplam, madde-alt boyut toplam ve alt boyut toplam- ölçek toplam puanları arasında orta ve yüksek düzeyde anlamlı, olumlu yönde ilişki bulundu.

Madde istatistiklerinden elde edilen puanların hiçbirinin 0.30 alt sınırından düşük olmaması, orta ve genellikle yüksek korelasyonların saptanması "Migrende 24 Saatlik Yaşam Kalitesi Ölçeği"nin güvenilir bir ölçek olduğunu destekleyen verilerdir.

Kapsam geçerliği için uzmanların ölçeğin maddelerine 100 üzerinden verdiği puanların ortalamaları 70.83-94.16 arasındadır. Bu sonuçlara göre maddelerin ortalamaları yeterli düzeyde bulunmuş ve ölçekten çıkarılması düşünülen madde olmamıştır.

Ölçeğin yapı geçerliğini sınamak için yapılan faktör analizinde Kaiser-Meyer Olkin (KMO) katsayısı 0.86 ve Barlet testi sonucu ($X^2=561.043$; $p=.000$) önemli düzeyde ilişki tespit edildi.

Faktör analizi sonucunda maddelerin beş faktörde toplandığı saptanmıştır. Beş faktörlü ölçeğin çözümlemesinde her faktörün özdeğeri 1'in üzerinde bulunmuştur (en düşük 1.45, en yüksek 2.87). Her bir faktör tarafından açıklanan varyans toplam varyansın %71.65'ini açıklamaktadır. Ölçek maddeleri arasında faktör ağırlığı 0.30'un altında olan hiçbir faktör olmadığı için ölçekten madde çıkarılmadı.

Sonuç olarak: "Migrende 24 Saatlik Yaşam Kalitesi Ölçeği" Türk toplumu için yeterli güvenilirlik ve geçerliğe sahip bir ölçek olarak değerlendirildi.

TABLO 2: "Migrende 24 saatlik yaşam kalitesi ölçeği"nin alt boyutlarının Cronbach Alpha güvenilirlik katsayıları.

Alt Boyutlar	N	Madde Sayısı	Alt ve Üst Puanlar	Cronbach Alpha Değeri
Migren semptomları	85	3	3-21	0.73
Duygular-endişeler	85	3	3-21	0.72
Çalışma fonksiyonelliği	85	3	3-21	0.74
Sosyal fonksiyonellik	85	3	3-21	0.70
Enerji-canlılık	85	3	3-21	0.79
Tüm ölçek	85	15	15-105	0.90

SONUÇ

Ölçeğin geçerlik ve güvenirliğinin sınanması için yapılan testlerin sonuçlarının, çalışmaya katılan hastaların bireysel özellikleriyle karşılaştırılması sırasında test puanlarının hastaların eğitim durumlarından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde

etkilendiği saptanmıştır. Hastaların eğitim düzeyleri yükseldikçe ölçeğin geçerlik ve güvenirlik puanlarının da yükselmesi farklı sosyokültürel yapıdaki bölgelerde ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmalarının tekrar yapılarak bireyler arasındaki farklılıklardan yaşam kalitesi sonuçlarının etkilenmesinin önlenmesi yararlı olacaktır.

KAYNAKLAR

1. Rasmussen BK. Epidemiology of headache. *Cephalalgia* 1995;15:45-68.
2. Saper J, Biondi D, MacGregor A. Baş ağrısı Nedir? Saper J, Biondi D, MacGregor A, editörler. *Klinisyenin El Kitabı: Baş Ağrısı*. 3. Baskı. Londra: Science Press Limited; 2001. p.2-38.
3. Silberstein SD, Lipton RB, Goadsby PJ. Pathophysiology and Epidemiology of Headache. In: Silberstein SD, Lipton RB, Goadsby PJ, eds. *Headache in Clinical Practice*. 1st Ed. Oxford: Isis Medical Media Ltd; 1998. p.11-61
4. Boes CJ, Capobianco DJ, Cutrer FM, Dodick DW, Eross EJ, Swanson JW. Headache and other Craniofacial Pain. In: Bradley WG, Daroff RB, Fenichel GM, Jankovic J, eds. *Neurology in Clinical Practice: The Neurological Disorders*. Volume II, 4. th Ed. Boston: Elsevier Inc.; 2004. p.2055-105.
5. Silberstein SD, Lipton RB, Dalessio DJ. Overview, Diagnosis, Classification, Epidemiology and Impact of Headache. In: Silberstein SD, Lipton RB, Dalessio DJ, eds. *Wolff's Headache and Other Head Pain*. 7th. Ed. New York: Oxford University Pres; 2001. p.6-97
6. Silberstein SD. Migraine. *Lancet* 2004;363: 381-91.
7. Patrick DL, Hurst BC, Hughes J. Further development and testing of the migraine-specific quality of life (MSQOL) measure. *Headache* 2000;40:550-60.
8. Guitera V, Muñoz P, Castillo J, Pascual J. Quality of life in chronic daily headache: a study in a general population. *Neurology* 2002;58:1062-5.
9. Hartmaier SL, Santanello NC, Epstein RS, Silberstein SD. Development of a brief 24-hour migraine-specific quality of life questionnaire. *Headache* 1995 ;35:320-9.
10. Santanello NC, Hartmaier SL, Epstein RS, Silberstein SD. Validation of a new quality of life questionnaire for acute migraine headache. *Headache* 1995 ;35:330-7.